

Humanistiska notiser från Linné-universitetet

Charlotte Hommerberg, FD i engelska med språkvetenskaplig inriktning, disputerade 2011 med avhandlingen *Persuasiveness in the discourse of wine. The rhetoric of Robert Parker* (Växjö & Kalmar : Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86983 185). Det är allmänt känt att människans smak- och luktsinnen är subjektiva, otillförlitliga och intimt förknippade med varje individs tidigare erfarenheter. Trots detta har Robert Parker, en före detta amerikansk jurist utan bakgrund inom eller formell utbildning i vinkunskap, lyckats övertyga en hel värld av vinkonsumenter om att hans utlåtanden om de allra mest prestigefyllda Bordeauxerna är de enda riktigt sanna, vilket påstås ha bidragit till prisexplosionen på Bordeaux-viner och till och med att producenterna anpassar produktionen efter Parkers smak, ett fenomen som kallas Parkerization. Hur kan det komma sig att en vinjournalist får så mycket makt som Parker?

I avhandlingen ses Parkers vinrecensioner som exempel på exceptionellt framgångsrik samtida retorik, som studeras mot bakgrund av de senaste decenniernas exploderande intresse för vin som global markör för en framgångsrik livsstil. I undersökningen av textmaterialet används den kritiska diskursanalysen som övergripande teoretiskt ramverk. Detta innebär att textmaterialet sätts in i ett såväl kulturellt och sociologiskt som sensoriskt sammanhang.

Kärnan i avhandlingen utgörs av språkvetenskaplig analys av ett antal utvalda vinrecensioner som utsätts för mycket närgången granskning där olika verktyg för textanalys tillåts komplettera varandra. Med hjälp av analysverktygen synliggörs de retoriska strategier som skribenten använder sig av för att övertyga läsaren. Undersökningen lyfter fram en rad språkliga drag i Parkers vinrecensioner som kan kopplas till texternas potential att övertyga. Sammantaget visar analysen att Parker lyckas utnyttja de retoriska resurser som det engelska språket erbjuder utan att avvika från de konventioner som är typiska för den aktuella genren.

Genom valet av tema i avhandlingen betonas också den allt större betydelse för våra livsbetingelser som konsumtionen kommit att få. Även om studiens empiriska resultat är begränsade till språkvetenskapliga iakttagelser syftar avhandlingen till att väcka eftertanke om hur globala konsumtionsmönster påverkar kulturernas existens.

Historikern **Wirginia Bogatic** har 2011 disputerat på avhandlingen *Exilens dilemma: att stanna eller att återvända : beslut i Sverige av polska kvinnor som överlevde KZ-lägret Ravensbrück och räddades till Sverige 1945-1947* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86491 697). Avhandlingen rör sig i skärningspunkten mellan de stora berättelserna och de individuella besluten. I den skärningspunkten dis-

kuterar exilens dilemma: att stanna i exil eller återvända till sitt hemland. Beslutet om kvarstannande eller återvändande fattades av överlevande polska kvinnliga koncentrationslägerfångar som räddades till Sverige 1945 med Röda Korsets räddningsaktion, i folkmun även kallad Vita Bussarna. Kvinnornas beslut har kontextualiserats genom att de placeras mot de politiska, sociala och ekonomiska omvälvningarna som ägde rum främst i Polen men också delvis i Sverige och i den internationella omgivningen som det nya Polen hade att förhålla sig till efter andra världskriget. Framställningen rör sig mellan tre nivåer: mikronivån som inbegriper de enskilda individerna, deras val och erfarenheter; makronivån som innefattar de omgivande sociala, ekonomiska och politiska strukturerna; mesonivån som sammanfogar individen, dess nätverk och staten.

Avhandlingens teoretiska ram baserar sig å ena sidan på Reinhart Kosellecks begrepp erfarenhetsrum och förväntningshorisont som strukturerar tiden och talar om det allmänskliga, å andra sidan på begreppet sociologisk generation och Svante Lundbergs modell kring exil med begreppen Bakgrund, Ram och Mening. Både Koselleck och Lundberg fokuserar på den enskilda individen/gruppen och strukturella sammanhang. Metodologiskt används utöver traditionell källmaterial, djupintervjuer med polska kvinnliga koncentrationslägeröverlevande utförda både i Sverige och i Polen, s.k. livsberättelser. Källor som användes har varit material från den svenska regeringen och de båda polska regeringarna och deras myndigheter. Vidare har ett antal polska och svenska tidningar utgivna under perioden 1945-1947 och kvarlämnat material efter det Polska Källinstitutet i Lund (PIŻ) undersökts.

Tretton djupintervjuer med överlevande kvinnor (både i Polen och i Sverige) med målsättning att få ett svar på frågan varför vissa av dem efter krigets slut stannade kvar i Sverige, medan andra återvände till Polen har genomförts s.k. livsberättelser. I kvinnornas livsberättelser kan några teman urskiljas: det gemensamma erfarenhetsrummet, tillhörigheten till en sociologisk generation med ett manifesterat kollektivt minne (som delvis utvecklades olika hos återvändarna och kvarstannarna efter deras beslut), en koppling mellan kriget och fångenskap och förväntningar på framtiden. I övrigt synliggör livsberättelser kvinnornas identitetskonstruktion som påverkas av uppväxten i det melankristida Polen, tiden under andra världskriget och ockupationen. Det framkommer också att dessa erfarenheter inverkar på deras beslut om kvarstannande och återvändande. I avhandlingen framkommer det också att på samma sätt som de polska kvinnorna, berörs andra flyktinggrupper t.ex av länders flykting- respektive återvändarpolicy, av informationsflödet mellan myndigheterna och de enskilda flyktingarna och flyktingföreningarna som bildas i diaspora mm.

En av slutsatserna som kan härledas ur avhandlingsarbetet är att myndigheter som ansvarar för mottagandet av flyktingar bör fråga, utöver de vanliga frågorna gällande skäl till varför flyktingen söker asyl, om flyktingen kan tänka sig att återvända (eller stanna i exil) om skälen till exil upphör. Utifrån svaret bör en handlingsplan utarbetas som kan stödja flyktingens val där de som kan tänka sig att återvända får en form av stöd medan de som vill kvarstanna kanske kan få en annan. Den sortens samtal kan också vara till

stöd för flyktingen. Frågorna om det finns nätverk kvar i hemlandet, anledningar till flykten och tiden som har förflutit från att flyktingen har lämnat hemlandet, kan åskådliggöra för flyktingen hur realistiska funderingarna om återvändandet är och i förlängningen kan en integrationsprocess påbörjas.

Inom ämnet franska disputerade **Joakim Stoltz** 2011 på studien *L'alternance codique dans l'enseignement du FLE: étude quantitative et qualitative de la production orale d'interlocuteurs suédophones en classe de lycée* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86491 833). Arbetet syftar dels att undersöka den andel svenska och franska som produceras av studenter och lärare i språkklassrummet. Och dels undersöks i vilka situationer talesmannen ändrar kod och för vilka syften de två språken används. Studien baseras på empiriska data som består av ljudupptagningar av interaktion som äger rum i två klassrum i Sverige. Arbetet genomförs inom ett interaktionistiskt perspektiv på språklärande och språkinläring, och betonar att lärande situeras i studenternas sociala och interaktionella praktiker. Det empiriska materialet har kategoriserats i fem olika grupper i enlighet med participationsstrukturen i varje interaktion, och analyseras sedan i två delar, en kvantitativ och en kvalitativ. Den kvantitativa analysen av korpusen visade att svenska språket är närvarande i var och en av kategorierna. Resultatet av räkningen av varje vändning och ord som uttalades i vart och ett av språken i korpusen visar att många vändningar som uttrycks av både lärare och studenter består av en blandning av svenska och franska. Detta skiftande mellan olika koder är det huvudsakliga objektet för den kvalitativa analysen av korpusen. Resultaten av den kvalitativa analysen indikerar att participationsstrukturen och valet av aktivitetstyper och hur dessa organiseras i klassrummet är bestämmande för lärares och studenters kodsval. Vidare är lärarnas handlande rörande val av språk för interaktion likväl som deras strategier för att handha närvaron av bägge språken avgörande för studentens orala produktion av franska i klassen. Analysen visar också att ju mer lärarna använder det åsyftade språket på ett konsistent sätt, desto mer försöker studenterna uttrycka sig på franska även om de ofta skiftar kod. Studien visar på komplexiteten när det gäller att tala franska i en klassrumskontext, där lärarna måste handskas med det faktum att det svenska språket nästan alltid är närvarande och används av studenterna för olika ändamål.

Anette Almgren White lade i ämnet litteraturvetenskap fram avhandlingen *Intermedial narration i den fotolyriska bilderboken. Jean Claude Arnault, Katarina Frostenson och Rut Hillarp* 2011 (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86983 208). I Sverige har fotolyrik, en smal men distinkt genre som kombinerar dikter med fotografiska bilder, utvecklats sedan 1980-talet. Framträdande författarskap i genren är Rut Hillarp och Katarina Frostenson. Hillarp, som var först ut, både skapade dikterna och bilderna medan Frostenson samarbetar med konstnären och fotografen Jean Claude Arnault. I böcker som sidoställer dikt och bild ryms andra tolkningsmöjligheter än vad som gäller för traditionell diktning. Fram tills nu har emellertid fotolyrik betraktats som

huvudsakligen ett verbalt fenomen som innebär att bildernas närvaro i samspel med dikterna inte har aktivt utforskats. Det vill Anette Almgren White ändra på med sin avhandling. Hon arbetar fram en modell för samläsning av dikt och fotografisk bild utifrån semiotiska teorier utifrån rön från forskning både inom bilderboken och massmediekommunikation.

Avhandlingen är i två delar. I den första delen bygger Almgren White upp sin modell för samläsning av dikt och bild steg för steg och förklarar modellens principer. I den andra delen tillämpar hon modellen på de båda konstnärskapens samlade fotolyriska produktion. I studien ingår Frostensons och Arnaults *Överblivet* (1989), *Vägen till öarna* (1996) och *Endura* (2002) och Hillarps *Spegel under jorden* (1982), *Penelopes väv* (1985) och *Strand för Isolde* (1991).

Även om fokus i avhandlingen är att väcka intresse för och bidra med ökad kunskap om vad samläsning av dikt och (fotografisk) bild innebär vill den också öka förståelsen för de konstnärliga arbeten som ingår i studien. Modellen är inte heller begränsad till genren fotolyrik utan kan tillämpas på alla kombinationer av sidoställd dikt och bild i tryckt form.

Historikern **Fredrik Håkansson** har disputerat på texten *Standing up to a Multinational Giant. The Saint-Gobain World Council and the American Window Glass Workers' Strike in the American Saint Gobain Corporation in 1969* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, 2011, ISBN 978 91 86491 871). Under 1960- och 1970-talet etablerades ett stort antal fackliga världsråd i multinationella företag. Ett av de mest uppmärksammade världsråden bildades inom det multinationella glasföretaget Compagnie de Saint-Gobain år 1969 i samband med en internationell facklig offensiv mot företaget. Syftet med avhandlingen *Standing up to a Multinational Giant* är att undersöka och förstå bakgrunden och utvecklingen av detta världsråd och den fackliga offensiv som den förknippas med. Den empiriska undersökningen består av tre huvudsakliga avdelningar. Den första identifierar själva konflikten och världsrådet som sådana – dess parter, förspel, utveckling och efterdyningar. Den andra avdelningen undersöker parternas motivationer, preferenser och intressen och syftar till att förstå deras agerande i konflikten. Den tredje delen, slutligen, undersöker de strukturella förutsättningarna i USA för facklig mobilisering och internationella strategier.

Studien ger bland annat nya perspektiv på den strukturella bakgrunden till den amerikanska fackföreningens mobilisering och internationella agerande. Den bidrar också till att förklara varför det fackliga världsrådet, och potentiellt även andra fackliga världsråd vid samma tid, inte blev så långlivade och inte lyckades leva upp till de höga förväntningar som ställdes på dem. Samtidigt visar studien på världsrådets och den internationella fackliga offensivens huvudsakliga landvinningar och tillkortakommanden och den politiska efterkrigscontext till vilken världsrådet och aktionen kan knytas.

Zara Bersbo, också från ämnet historia, försvarade 2011 sin avhandling ”*Rätt för kvinnan att bli människa - fullt och helt*”: Svenska kvinnors ekonomiska medborgarskap 1921-1971 (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86983 239). Syftet är att undersöka den politiska process som föregick arbetet för jämlikhet mellan könen, en process som i Sverige tog verklig fart under det tidiga 1970-talet. Speciellt ligger fokus på hur samhället påverkade svenska kvinnors möjlighet till ekonomiskt oberoende och förvärvsarbete under åren 1921-1971 via lagstiftning, ekonomiska och sociala privilegier. I avhandlingen analyseras tre kommissioner som initierades av regeringen, vilka alla har betraktats som mycket viktiga för svenska kvinnors ekonomiska emancipation. Den approach som används här förutsätter att det sätt på vilket ett ”problem” har formulerats och inramats är av betydelse för de åtgärder som erhåller tolkningsföreträde. Detta har således inflytande på både lagstiftning och den förda politiken, och på vilka åtgärder som anses vara uteslutna. Avhandlingen visar att olika tolkningar av problemen, baserade på disparata värden och oomtvistade antaganden om hur kvinnor i förhållande till ekonomiska frågor skulle vara, välja och handla, i olika grad sammanföll i de rapporter som presenterades av kommissionerna. I den förda politiken manövrerades kvinnorna in i en annan ekonomisk praktik än männen, men olika grupper av kvinnor leddes också in i olika aktiviteter.

Ett av de huvudsakliga argumenten i denna avhandling är att trots det faktum att rörelsen för kvinnofrigörelse delvis var aktiv under denna tid, 1921-1971, så var förändringarna inte resultatet av liberala eller kvinnovänliga krafter. Förändring över tiden sköts på genom statsmakternas hänsyn. Genom att man i kommissionerna problematiserade hur vissa kvinnors beteende bidrog till stora sociala problem såsom nedåtgående äktenskapsfrekvens, minskad nativitet och hinder för ekonomins expansion, kom rättigheter och sociala fördelar att leda dem till att tjäna det som ansågs vara det allmännas bästa. Under den studerade tidsperioden implementerades således inte kvinnors utvidgade rättigheter och andra sociala fördelar i syfte att låta kvinnor uppnå ekonomiskt oberoende, utan som ett sätt att lösa andra överordnade sociala problem.

Två romaner av den algeriska författaren Yasmina Khadra är utgångspunkten för **Simon Hartlings** avhandling i fransk litteraturvetenskap: *L'Autorité dissimulée – l'autorité manifeste. L'écriture de la violence chez Yasmina Khadra* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, 2012, ISBN 978 91 86983 796). Här ställs frågor om litteraturens olika sätt att förmedla våldsamma historiska händelser så som folkmord och omfattande massaker. Hur kan skönlitteraturen t.ex. närma sig förintelsen? Är inte våldet, ondskan och litandet så ofattbart att det inte går att beskriva? De två Yasmina Khadra-romaner – *Les Agneaux du Seigneur* (1998) och *À quoi rêvent les loups* (1999) – som granskas, skildrar 1990-talets algeriska inbördeskrig. Ännu ett krig med ofattbar lidande; ett krig med flera hundratusen offer. Men också ett krig där det varit väldigt oklart vem som hade ansvarat för våldets upptrappning, vem som krigade mot vem, och vem som önskade att kriget skulle fortsätta.

Som före detta officer i den algeriska armén, har Yasmina Khadra (kvinnonamn som är pseudonym för Mohammed Moulessehoul) ett ganska speciellt sätt att skildra inbördeskriget. Avhandlingen visar hur Khadra, trots uppenbar risk att bli anklagat för partiskhet, ofta i olika intervjuer, använder sin militära bakgrund till att ge legitimitet åt sin fiktiva framställning av kriget. Över huvud taget ger romanerna, och dessutom Yasmina Khadras attityd i olika mediasammanhang, intryck av en författare som försöker övertyga läsaren om att han sitter på sanningen. Avhandlingen undersöker Khadras olika strategier för att framstå som en auktoritet: en som kan berätta för läsaren vad som hände under inbördeskriget i Algeriet. Simon Hartling argumenterar för att Khadras sätt att positionera sig som auktoritet överskrider flera diskursiva normer. På den ena sidan den norm som hävdar att litterära representationer av våld måste uttrycka våldets inneboende utsägbarhet, på den andra sidan den gängse uppfattningen bland journalister, författare och historiker att inbördeskriget i Algeriet var (och fortfarande är) extraordinärt svårt att utreda.

Avhandlingen visar också att Khadras strategier innehar en viss tvetydighet i det att han ibland, i likhet med 1800-talets realistiska författare, verkar vilja dölja romanernas prägel av subjektiv framställning medan han, på den andra sidan, plötsligt kan manifesteras sig i berättelserna på ett sätt som understryker en önskan om att inge läsaren en ganska bestämd uppfattning av krigets aktörer. Avhandlingen argumenterar slutligen för tesen att Khadra med sitt anspråk på objektiv sanning och sitt val av en väldigt auktoritär kommunikationsform utövar en sorts våld mot läsaren som inte lämnas mycket förklaringsutrymme men däremot tvingas att passivt ta emot.

Kirsten Husung presenterade 2012 sin avhandling *L'écriture comme seul pays. Construction et subversion des discours identitaires: hybridité et genre chez Assia Djébar et Nina Bouraoui* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, ISBN 978 91 86983 413) inom ämnet franska. Husungs avhandling baseras på några delvis självbiografiska romaner av Assia Djébar och Nina Bouraoui, två franskspråkiga författare som har algerisk bakgrund men tillhör olika generationer. I romanerna parallellställs två historiskt förbundna tidsperioder och rum: Algeriet och Frankrike, minnet av det algeriska självständighetskriget och tiden vid slutet av 1900-talet. Författaren undersöker hur rörelsen mellan dessa båda tider och rum påverkar huvudpersonernas subjektivitet. Hon visar å ena sidan hur denna subjektivitet är resultatet av olika identitetsdiskurser och tillhör normativa idéer om kulturell och etnisk tillhörighet och könstillhörighet. Å andra sidan visar hon hur Djébar och Bouraoui undergräver och rekodifierar dessa diskurser genom flytande genregränser och ett individuellt och ett kollektivt minne som leder till en ny tolkning av de historiska händelserna och andra identifikationsmodeller. Skrivandet är det enda rum där huvudpersonerna kan förhandla om och uttrycka sin egen hybrida subjektivitet. Teoretiskt utgår Husung från bland annat Homi Bhabha, Michel Foucault, Luce Irigaray och Judith Butler.

Ewa Bergh Nestlog disputerade inom ämnet svenska med texten *Var är meningen? Elevtexter och undervisningspraktiker* (Växjö & Kalmar: Linnaeus University Press, 2012, ISBN 978 91 86983 833). Hennes avhandling handlar om hur elever i årskurserna 4 till 6 i grundskolan och deras lärare skapar mening i undervisning och texter. Syftet med studien är att undersöka undervisning och inläring av skrift och elevernas diskursiva texter. Ett annat syfte är att använda språkvetenskapliga teorier och utveckla metoder och analytiska begrepp för att studera undervisningsmetoder. Källor för materialet är lärandepraktiker i två klasser, avseende lärarna och eleverna. Fältstudierna genomfördes under två år och bestod av observationer och intervjuer. Tolv elevers texter och fyra skrivandeprojekt studeras ingående. Det teoretiska ramverket är kopplad till systemisk funktionell lingvistik, kritisk diskursanalys, dialogisk språkkonception och nya studier i läsförmåga. Analysverktygen härrör även från retorisk strukturteori, reliefteori och teori om textsekvenser. Dessa verktyg har anpassats och tillämpas också i analysen av lärandepraktik. För att analysera elevernas meningsskapande i sina texter, används en mobilitetsteori för texter.

Analyserna visar på två olika kategorier av texter och undervisningspraktiker. De hierarkiskt sammansatta texterna kännetecknas av hierarkier som gäller hela texten. De sekventiellt kopplade texterna kännetecknas av många vaga relationer mellan textenheter. En slutsats är att eleverna i de hierarkiskt sammansatta texterna utvecklar kunskaper under skrivandets gång. De skapar mening rekursivt när de skriver och de verkar förstå texten i sin helhet på ett sätt som de inte i de sekventiellt kopplade texterna. I de sekventiellt kopplade texterna förefaller eleverna utveckla kunskap främst innan de skriver texten, snarare än under skrivandet. I hierarkiskt sammansatta praktiker fördjupar eleverna sina kunskaper om texten. Resultatet kan tolkas som att eleverna i första hand behöver utbildning om globala textnivåer för att utveckla textkunskaper och ämneskunskaper. Lärandepraktik verkar främja alla elevers meningsskapande om praktiken kännetecknas av många mellanmännsliga relationer i kedjorna av talade och skrivna texter och om eleverna lär sig att skriva texter som kan strukturera sitt meningsskapande på ett funktionellt sätt.

Hans Hägerdal